

Tema:

Samhällsteoretiska perspektiv på utbildning

Temat för föreliggande nummer har benämnts Samhällsteoretiska perspektiv på utbildning och därmed betonas främst de artiklar som ursprungligen presenterades som föredrag vid den av tidskriften arrangerade konferensen om *Utbildningspolitik* i april 2002. I enlighet med tidskriftens övergripande ambition – att publicera texter i skärningspunkten mellan filosofi och samhällsvetenskap – är det mycket tillfredsställande att få publicera de inbjudna föreläsarnas (Mats Dahlkvists och Mikael Carlehedens) nu reviderade bidrag som artiklar, båda dessutom deltagare i det vetenskapsrådsfinansierade forskningsprojektet *Utbildning som deliberativ kommunikation – förutsättningar, möjligheter och konsekvenser*. I bägge artiklarna utgör den liberala politiska filosofin en central referenspunkt och Jürgen Habermas samhällsfilosofi en inspirationskälla för att diskutera skolan som institution.

Den första artikeln, *Skolplikten och samhällsordningen – Om nödvändigheten och önskvärdheten av obligatorisk skolgång*, är skriven av Mats Dahlkvist, professor i statskunskap vid Örebro universitet. Artikelns utgångsfråga är om obligatorisk skola med offentligt fastställda utbildningsmål är förenligt med de grundläggande principer som den moderna rättsstaten och den politiska demokratin vilar på. Hur tänker vi – och hur kan vi tänka – om skolplikten? En central slutsats, som framförs i artikeln, är att liberal politisk filosofi, vare sig i termer av rättighetsteori eller nyttotänkande, är förenlig med skolpliktsidén. Vi står därför, menar författaren, inför att antingen överge skolplikten för att behålla den liberala politiska filosofin eller att behålla skolplikten men då behöva modifiera den liberala politiska filosofin. Den komunitära politiska filosofin utvecklas som alternativ och kompletteras med en betraktelse över hur Jürgen Habermas skulle kunna tänkas betrakta skolobligatoriet.

I *Fostran till frihet – Skolans demokratiska värdegrund ur ett habermasianskt perspektiv* analyserar Mikael Carleheden, docent i sociologi vid Örebro

universitet, skolans politiskt socialiserande roll med speciell hänsyn tagen till pågående värdeförskjutningar. Artikeln tar sin startpunkt i en betraktelse av några huvudtendenser i Jürgen Habermas enorma produktion beträffande det moderna samhällets normativa transformation från liberalt privaträttssamhälle till socialstatlig massdemokrati. Habermas senaste större arbete *Faktizität und Geltung* och framför allt dess demokratiteori presenteras och med en uttolkning av detta verk som bas utvecklas möjligheter och tänkbara innebörder i skolans demokratiska uppgift. Detta sker i sin tur i relief mot den svenska skolhistorien och skilda konceptioner av medborgarideal inom densamma.

I de två följande artiklarna står omvandlingen av den svenska gymnasieskolan i centrum. Stefan Lunds *Från tågresenär till bilist – En diskussion om individualisering och individualism* presenterades ursprungligen som bidrag vid nämnda konferens om *Utbildningspolitik*. Artikeln analyserar konsekvenserna av gymnasieskolans omstrukturering med förvandling mot ökad arbetsmarknadsqualificering och tydligare inriktning mot högre studier och det samtidiga inslaget av ökad betoning på medborgarbildning.

I *Förbättrad interaktion mellan studerande och lärare genom ökad professionalism?* av Göran Brante tas utgångspunkten i en hypotes om att interaktionen mellan studerande och lärare av olika strukturella, kontextuella och traditionella skäl inte fungerar tillfredsställande, en hypotes som också exemplifieras med en empirisk undersökning. Med utgångspunkt i olika samhällsteorier förs sedan en diskussion som mynnar ut i en analys av vad som betecknas som bristfällig lärarprofessionalism.

I numrets femte artikel slutligen är det den högre utbildningen som fokuseras. Ylva Boman och Ingrid Öst följer med sin artikel *En kritisk läsning av Studentspegeln 2002* upp en annan av tidskriftens tidigare konferenser, nämligen den om *Högre utbildning, demokrati och medborgarskap* från december 2000 (se vidare *Utbildning & Demokrati* 1/2000 och den nyligen utgivna *Studies in Philosophy and Education* nr 4-5/2002 där ett urval av konferensbidragen är publicerade). Ylva Boman och Ingrid Öst har en aktuell referenspunkt för sin artikel, nämligen den av Högskoleverket under hösten presenterade *Studentspegeln* som undersökt den högre utbildningens normativa villkor. Författarna menar bland annat att *Studentspegeln*s perspektiv på begrepp som kritisk rationalism saknar den kommunikativa karaktären och att förmågan "att vara kritisk" avgränsas till att vara det i förhållande till sitt ämne.

Numret avslutas med två recensioner. Niclas Månsson skriver om Bonnie Honigs *Democracy and the Foreigner* och Eva Hultin om Jan Thavenius *Det oavslutade – och andra essäer om estetik*.

Tomas Englund